

INHOUD

Hoofdstuk 1	Inleiding	11
1.1.	De ontwikkeling van het kind: gewikt en gewogen	11
1.2.	Wat is ontwikkeling?	13
1.3.	Wat is psychologie?	14
1.4.	Hoe ontstaat ontwikkeling?	15
1.4.1.	De natuur (je aanleg, 'Nature')	16
1.4.2.	Het milieu (je omgeving, 'Nurture')	17
1.4.3.	Een derde ontwikkelingsfactor: de zelfbepaling?	17
1.4.4.	De gulden middenweg?	18
1.5.	Stromingen binnen de ontwikkelingspsychologie	19
1.5.1.	Psychodynamisch perspectief	20
1.5.2.	Behaviorisme	20
1.5.3.	Cognitivisme	21
1.5.4.	Evolutionair of ethologisch perspectief	22
1.5.5.	Contextueel of ecologisch perspectief	22
1.5.6.	Eén visie of combinaties?	23
1.6.	Hoe met ontwikkeling omgaan?	24
1.6.1.	Werken in de Zone van Naaste Ontwikkeling	24
1.6.2.	Welbevinden en betrokkenheid als richtsnoeren	27
1.7.	Het handboek in een notendop	29
1.7.1.	De ontwikkelingsfasen	29
	– de ongeboren baby, de geboorte en de pasgeborene	29
	– de baby	29
	– de peuter	29
	– de kleuter	29
	– het basisschoolkind	29
	– de adolescent	29
1.7.2.	De ontwikkelingsdomeinen of -gebieden	29
1.7.3.	Voor leerkrachten, opvoeders en verzorgers	31
Hoofdstuk 2	De ongeboren baby, de geboorte en de pasgeborene	33
2.1.	De ongeboren baby	33
2.1.1.	De lichamelijke (en motorische) ontwikkeling	33
2.1.2.	De psychische ontwikkeling	37

2.1.3.	Zwanger met hindernissen	38
2.2.	De geboorte	46
2.2.1.	De bevalling	46
2.2.2.	Een traumatische ervaring?	47
2.2.3.	Soorten bevallingen	48
2.2.4.	Op tijd, vroeggeboorte of overdragen zwangerschap	51
2.3.	Na de geboorte: welkom kleine baby	52
2.3.1.	Hoe maakt de baby het?	52
2.3.2.	De eerste voeding	53
2.3.3.	De slapende baby	54
2.3.4.	Abnormaal? Nee, heel gewoon.	54
2.3.5.	Babyreflexen of babyreacties	56
Hoofdstuk 3 De baby (0 tot 1,5 jaar)		61
3.1.	De lichamelijke ontwikkeling	61
3.2.	De motorische ontwikkeling	63
3.2.1.	Het kijkstadium (0-3 maanden)	63
3.2.2.	Het grijpstadium (3-6 maanden)	63
3.2.3.	Het zitstadium (6-9 maanden)	64
3.2.4.	Het kruipstadium (9-12 maanden)	64
3.2.5.	Het loopstadium (12-15 maanden)	65
3.3.	De tekenontwikkeling	65
3.4.	De perceptuele ontwikkeling	67
3.4.1.	Zien	67
3.4.2.	Horen	70
3.4.3.	Ruiken en proeven	71
3.4.4.	Voelen	71
3.4.5.	Stimulerende omgeving	72
3.5.	De seksuele ontwikkeling	74
3.5.1.	Wat is kinderseksualiteit?	74
3.5.2.	De seksuele ontwikkeling volgens Freud	75
3.5.3.	De seksuele ontwikkeling bij de baby	76
3.6.	De sociaal-emotionele ontwikkeling	77
3.6.1.	Hechting en gehechtheidsgedrag	79
3.6.2.	Gehechtheidstheorie volgens Bowlby	81
3.6.3.	Gehechtheidspatronen	82
3.6.4.	Vreemden- of 8-maandenangst en separatieangst	85
3.6.5.	Social referencing: kijken naar anderen	86
3.7.	De cognitieve ontwikkeling	87
3.7.1.	De cognitieve ontwikkeling volgens Piaget	87

INHOUD	7
3.7.2. De baby in het sensori-motorisch stadium	89
3.8. De taalontwikkeling	94
3.9. De spelontwikkeling	98
3.9.1. Wat is spelen en spelontwikkeling?	98
3.9.2. De spelontwikkeling bij de baby	99
3.10. De persoonlijkheidsontwikkeling	101
3.10.1. De persoonlijkheidsontwikkeling volgens Erikson	101
3.10.2. De persoonlijkheidsontwikkeling tijdens babyfase	102
3.10.3. Gendersverschillen?	103
3.11. Indien de ontwikkeling 'anders' loopt...	104
3.11.1. Wiegendood	104
3.11.2. Reactieve hechtingsstoornis of geen-bodem-syndroom	105
Hoofdstuk 4 De peuter (1,5 tot 3 jaar)	111
4.1. De lichamelijke ontwikkeling	111
4.2. De motorische ontwikkeling	113
4.3. De tekenontwikkeling	115
4.4. De perceptuele ontwikkeling van de peuter en de kleuter	115
4.5. De cognitieve ontwikkeling van de peuter en de kleuter	116
4.5.1. Verworven denkcapaciteiten	117
4.5.2. Preconceptuele denken	119
4.5.3. Denkfouten	120
4.5.4. Verwarring tussen fantasie en werkelijkheid	127
4.6. De taalontwikkeling	130
4.7. De sociaal-emotionele ontwikkeling	132
4.8. De seksuele ontwikkeling	136
4.9. De persoonlijkheidsontwikkeling	137
4.10. De morele ontwikkeling	140
4.10.1. De morele ontwikkeling bij de peuter	140
4.10.2. Straffen en belonen	140
4.11. De schoolse ontwikkeling	143
4.12. De spelontwikkeling	146
4.13. Indien de ontwikkeling 'anders' loopt...	148
4.13.1. Autisme	149
4.13.2. Eetstoornissen	150
Hoofdstuk 5 De kleuter (3 tot 6 jaar)	153
5.1. De lichamelijke ontwikkeling	153
5.2. De motorische ontwikkeling	154

5.3.	De tekenontwikkeling	155
5.4.	De perceptuele ontwikkeling	158
5.5.	De cognitieve ontwikkeling	158
5.6.	De taalontwikkeling	159
5.7.	De sociaal-emotionele ontwikkeling	163
5.8.	De seksuele ontwikkeling	164
	5.8.1. De fallische fase bij de kleuterjongen	165
	5.8.2. De fallische fase bij het kleutermeisje	167
5.9.	De persoonlijkheidsontwikkeling	167
5.10.	De morele ontwikkeling	169
	5.10.1. De morele ontwikkeling volgens Kohlberg	169
	5.10.2. De morele ontwikkeling volgens Freud	172
	5.10.3. De morele ontwikkeling bij de kleuter	173
5.11.	De schoolse ontwikkeling	174
	5.11.1. Spelenderwijs leren	174
	5.11.2. Ervaringsgericht kleuteronderwijs	175
	5.11.3. Zorgbreedte en zorgverbreding	178
5.12.	De spelontwikkeling	181
	5.12.1. Kenmerken van het spel bij de kleuter en het basisschoolkind	181
	5.12.2. De spelontwikkeling bij de kleuter	183
5.13.	Indien de ontwikkeling 'anders' loopt ...	186
	5.13.1. Motorische stoornissen	186
	5.13.2. Zindelijkheidsstoornissen	186
	5.13.3. Stoornissen in de taalontwikkeling	187
	5.13.4. Slaapstoornissen	188
	5.13.5. Aangeboren en verworven handicaps	188
Hoofdstuk 6 Het basisschoolkind (6 tot 12 jaar)		193
6.1.	De lichamelijke ontwikkeling	193
6.2.	De motorische ontwikkeling	194
6.3.	De perceptuele ontwikkeling	196
6.4.	De cognitieve ontwikkeling	198
	6.4.1. Het basisschoolkind in het concreet operationeel stadium	199
	6.4.2. Het magische denken	202
	6.4.3. Het geheugen	203
6.5.	De taalontwikkeling	203
6.6.	De sociaal-emotionele ontwikkeling	205
	6.6.1. In een groep omgaan met leeftijdsgenootjes	205
	6.6.2. Vriendschap	208
	6.6.3. Pesten	210

6.7.	De seksuele ontwikkeling	214
6.7.1.	Kinderen van 6 tot 8 jaar	215
6.7.2.	Kinderen van 8 tot 10 jaar	215
6.7.3.	Kinderen van 10 tot 12 jaar	216
6.8.	De persoonlijkheidsontwikkeling	217
6.9.	De morele ontwikkeling	219
6.10.	De schoolse ontwikkeling	221
6.10.1.	Schoolrijpheid	221
6.10.2.	Drie schoolse vaardigheden	223
6.11.	De spelontwikkeling	231
6.12.	De tekenontwikkeling	232
6.13.	Indien de ontwikkeling 'anders' loopt...	234
6.13.1.	Onveilige gehechtheid	234
6.13.2.	Leerstoornissen	235
6.13.3.	ADHD	239

Hoofdstuk 7	De adolescent (12 tot 18 jaar)	249
7.1.	De lichamelijke ontwikkeling	249
7.1.1.	De seksuele rijpingsprocessen	250
7.1.2.	Versnelling van de groei en verandering in proporties	251
7.1.3.	Reacties op deze lichamelijke veranderingen	252
7.1.4.	Het acceleratieverschijnsel	254
7.2.	De motorische ontwikkeling	255
7.3.	De perceptuele ontwikkeling	255
7.4.	De cognitieve ontwikkeling	256
7.4.1.	Het formeel operationeel stadium	256
7.4.2.	Informatieverwerking bij adolescenten	259
7.4.3.	Consequenties van het gevorderde denkniveau	260
7.5.	De taalontwikkeling	260
7.6.	De sociaal-emotionele ontwikkeling	261
7.6.1.	Ouders en gezin	261
7.6.2.	Conflicten	267
7.6.3.	Stress	269
7.6.4.	Leeftijdsgenoten	270
7.6.5.	In grote groep, kliek of individuele vriendschap	271
7.7.	De seksuele ontwikkeling	276
7.7.1.	De genitale fase	276
7.7.2.	Vorming van romantische relaties	277
7.7.3.	Seksuele thema's tijdens de adolescentie	278
7.8.	De persoonlijkheidsontwikkeling	282

7.8.1.	Egocentrisme	282
7.8.2.	Conformisme	284
7.8.3.	Identiteitsvinding en -ontplooiing	285
7.8.4.	Identiteitsstatus	287
7.8.5.	Zelfbeeld	289
7.9.	De morele ontwikkeling	290
7.10.	De schoolse ontwikkeling	292
7.10.1.	Leerlingenbegeleiding	292
7.11.	De spelontwikkeling	297
7.12.	De tekenontwikkeling	298
7.13.	Indien de ontwikkeling 'anders' loopt...	298
7.13.1.	Externaliserende problemen	299
7.13.2.	Internaliserende problemen	301
7.14.	Groot zijn	304
Hoofdstuk 8 Tot slot		307
Referenties		309
Index		315